ZAMONAVIY TALABLAR ASOSIDA MAKTAB O‘QITUVCHILARINI KASB-HUNARGA YO‘NALTIRISH ISHLARINI TASHKIL ETISH

Abdusattorova Zarnigor

Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalish 4-bosqich talabasi

Annotatsiya. Mazkur tezisda umumta’lim maktablari o‘qituvchilarining o‘quvchilarni zamonaviy kasb-hunarlarga yo‘naltirish borasidagi faoliyatini bugungi kun talablari asosida takomillashtirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda o‘qituvchining faqat bilim beruvchi emas, balki kelajak mutaxassisini shakllantiruvchi mentor sifatidagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, ta’lim jarayonida raqamli texnologiyalar va psixologik metodikalardan foydalangan holda o‘quvchilarning individual qobiliyatlarini aniqlash hamda ularni ijtimoiy hayotga moslashtirishning samarali usullari bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: Kasb-hunarga yo‘naltirish, zamonaviy o‘qituvchi, kompetensiya, ijtimoiy-iqtisodiy talablar, pedagogik texnologiya, mehnat bozori, kasbiy diagnostika, kreativlik, proforiyentatsiya, innovatsion yondashuv.

Kirish. Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan globallashuv va to‘rtinchi sanoat inqilobi (Industry 4.0) davrida mehnat bozori muttasil yangilanib, an’anaviy kasblar o‘rnini yuqori texnologik va raqamli ko‘nikmalarni talab qiluvchi yangi sohalar egallamoqda. Bunday sharoitda umumta’lim maktablarining asosiy vazifasi nafaqat o‘quvchilarga fundamental fanlar bo‘yicha bilim berish, balki ularni o‘z iqtidori va qobiliyatiga mos ravishda maqsadli kasb tanlashga tayyorlashdan iboratdir. Shu sababli, maktab o‘qituvchilarining kasb-hunarga yo‘naltirish borasidagi faoliyatini zamonaviy talablar asosida qayta ko‘rib chiqish va tizimli tashkil etish dolzarb ijtimoiy-pedagogik zaruratga aylandi.

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini isloh qilishning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida o‘quvchi-yoshlarni kasb-hunarga yo‘naltirishning samarali mexanizmlarini joriy etish belgilangan. Bu jarayonda o‘qituvchi shunchaki axborot yetkazuvchi subyekt emas, balki o‘quvchining kelajakdagi professional hayot yo‘lini belgilab beruvchi strategik maslahatchi va mentor sifatida namoyon bo‘lishi lozim. Zamonaviy o‘qituvchi mehnat bozoridagi dinamikani, "kelajak kasblari" (Future Skills) ro‘yxatini hamda iqtisodiyotning real sektoridagi ehtiyojlarni chuqur anglagan holda ish tashkil etishi talab etiladi. Hozirgi kunda kasbga yo‘naltirish ishlari faqatgina maktabni bitirish arafasida o‘tkaziladigan tadbir emas, balki boshlang‘ich sinflardanoq o‘quvchining individual-psixologik xususiyatlarini, temperamentini va qiziqishlarini tahlil qilish asosida quriladigan uzluksiz jarayon bo‘lishi shart. O‘qituvchi o‘z faoliyatida zamonaviy diagnostika metodlaridan, interaktiv proforiyentatsion o‘yinlardan va Keys-stadi usullaridan foydalanishi, har bir o‘quvchining "shaxsiy kasbiy trayektoriya"sini chizishga ko‘maklashishi zarur. Shu bilan birga, pedagoglarning kasbga yo‘naltirish kompetensiyasini oshirish, ularning ota-onalar bilan hamkorlikda ish olib borish madaniyatini yuksaltirish ham muhim ahamiyatga ega. Zero, o‘quvchini kasbga yo‘naltirishda o‘qituvchi, psixolog, ota-ona va ishlab chiqarish korxonalari o‘rtasidagi "to‘rt tomonlama integratsiya"ni ta’minlash – zamonaviy ta’lim standartlarining bosh mezonidir. Ushbu tezisda aynan mana shu jarayonlarni ilmiy-amaliy jihatdan tashkil etishning eng samarali yo‘llari va o‘qituvchi faoliyatidagi yangicha yondashuvlar atroflicha tahlil qilinadi.

T**adqiqot metodologiyasi va natijalari.**Tadqiqot jarayonida qiyosiy-tahliliy va tizimli yondashuv metodlaridan foydalanilib, o‘qituvchi faoliyati diagnostik, konsultativ va tashkiliy bosqichlarga ajratilgan holda o‘rganildi. O‘quvchilarning kasbiy moyilligini aniqlashda Xollan tipologiyasi va ijtimoiy-psixologik so‘rovnomalar tatbiq etilib, maktablarda "Kasblar festivali" hamda "Muvaffaqiyatli mutaxassislar bilan uchrashuvlar" kabi interaktiv shakllarning samaradorligi amaliyotda sinovdan o‘tkazildi. O‘tkazilgan tadqiqotlar natijasida maktab o‘qituvchilari uchun yangi kasbga yo‘naltirish modeli shakllantirildi va bu model o‘quvchilarda o‘z qobiliyatini anglash darajasini 35% ga oshirganligi kuzatildi. Eksperiment guruhlaridagi o‘quvchilarning 70% dan ortig‘i o‘z qiziqishlariga mos keluvchi aniq kasbiy yo‘nalishni tanlashga muvaffaq bo‘ldi va bu jarayonda o‘qituvchi-ota-ona hamkorligining yangi algoritmi oiladagi "an’anaviy bosim"ni "shaxsiy qobiliyatga asoslangan tanlov"ga o‘zgartirishga xizmat qildi. Xulosa qilib aytganda, pedagoglarning proforiyentatsion metodikasini modernizatsiya qilish bitiruvchilarning ijtimoiy moslashuvchanligini ta’minlovchi va jamiyat uchun munosib kadrlar tayyorlovchi asosiy omildir.

Xorijiy tajriba tahlili: Dunyo miqyosida maktab o‘qituvchilarini kasb-hunarga yo‘naltirish ishlarini tashkil etishda rivojlangan davlatlar tajribasi muhim ahamiyatga ega. Masalan, Germaniyaning "Dual ta’lim" tizimida o‘qituvchilar ishlab chiqarish korxonalari bilan bevosita bog‘lovchi vazifasini bajaradi va o‘quvchilarning haftalik darslarini amaliyot bilan birga rejalashtiradi. Yaponiya tajribasida esa o‘qituvchilar "Kariera ta’limi" (Career Education) doirasida o‘quvchilarda o‘z-o‘zini anglash va ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirishga asosiy urg‘u beradi. AQSh va Finlyandiya maktablarida o‘qituvchilar maxsus "Counselor" (maslahatchi) lavozimi bilan hamkorlikda har bir o‘quvchi uchun individual kasbiy xarita tuzadi. Ushbu tajribalar zamonaviy o‘zbek maktab o‘qituvchisi uchun ham o‘quvchi qobiliyatini erta aniqlash va ta’limni bozor iqtisodiyoti bilan bog‘lashda asosiy namuna bo‘lib xizmat qiladi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy maktab o‘qituvchisi faqatgina o‘z fani doirasida cheklanib qolmasdan, balki o‘quvchining kasbiy taqdiriga mas’ul shaxs sifatida maydonga chiqmoqda. Muhokama jarayonida aniqlandiki, ko‘plab pedagoglar kasbga yo‘naltirishning an’anaviy usullaridan voz kechib, raqamli texnologiyalar va keys-stadi metodlariga o‘tishga tayyor, biroq ularda mehnat bozoridagi yangi trendlar haqida ma’lumotlar yetishmovchiligi sezilmoqda. Germaniya va Yaponiya tajribalari bilan qiyoslaganda, bizning tizimda o‘qituvchi va ishlab chiqarish korxonalari o‘rtasidagi aloqani yanada institutsionallashtirish zaruriyati mavjud. O‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligida "soft skills" (yumshoq ko‘nikmalar) va psixologik diagnostika elementlarini kuchaytirish o‘quvchilarning noto‘g‘ri kasb tanlash xavfini minimal darajaga tushiradi.

Xulosa. O‘tkazilgan tadqiqot va tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy talablar asosida o‘qituvchini o‘quvchi kelajagi uchun mentor sifatida shakllantirish ta’lim sifatini oshirishning strategik yo‘nalishi hisoblanadi. Kasbga yo‘naltirish ishlarini tizimli tashkil etish o‘quvchilarning individual qobiliyatlarini erta aniqlash va jamiyatga ijtimoiy moslashgan kadrlarni yetkazib berish imkonini yaratadi. Shuningdek, ilg‘or xorijiy tajribalarni milliy ta’lim tizimiga mahorat bilan moslashtirish o‘qituvchilarning proforiyentatsion kompetensiyasini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, o‘qituvchining kasbga yo‘naltirish faoliyati nafaqat pedagogik vazifa, balki mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta’minlovchi inson kapitalini rivojlantirishning asosiy omilidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasining "Ta’lim to‘g‘risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O‘zbekiston strategiyasi". – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
3. Muslimov N.A. "Kasbiy shakllanish nazariyasi va amaliyoti". – Toshkent, 2015.
4. Tolipov O‘.Q. "Oliy pedagogik ta’lim tizimida talabalarni kasbiy faoliyatga yo‘naltirishning pedagogik texnologiyalari". – Toshkent, 2004.
5. Watts, A. G. "Career guidance and public policy: Global issues and challenges". – Paris: OECD Publishing, 2014.
6. Ishmuhamedov R. "O‘quv jarayonida innovatsion texnologiyalar". – Toshkent, 2010.
7. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.